

GROESBEEKS MILIEU-JOURNAAL 1987-51

losse verkoop

BEZEMBINDERS
DE MENS EEN DIER ?!
BOSWACHTER PLASMOLEN
VISIE OP BUITENGEBIED GROESBEEK

VOORWOORD van de redactie ..... p. 1

UIT HET GEMEENTE-ARCHIEF. Deel 5: fabrikanten en winkeliers te Groesbeek in het jaar 1843 en een uitleg hetgeen bezembinders doen..... 2

DE GRAUWE GANS door Stefan Lucius..... 8

DE MENS IS OOK MAAR EEN DIER...(4) door Henny Brinkhof..... 10

WIE KENT GROESBEEK..... 17

FOTO..... 18

BOSWACHTERS, HET BEHEER VAN BOS- EN NATUURGE- BIED ROND GROESBEEK, Deel 2: Jansberg, Mooker- heide, Heumense Schans en Betanië..... 20

MILIEU RONDON..... 24

KRITISCHE KONSUMENT..... 26

VISIE OP HET LANDELIJK GEBIED VAN DE GEMEENTE GROESBEEK..... 28

WEET JE- WEETJE..... 31

TEKENING OMSLAG door Joep de Bekker

VERSCIJNINGSDATUM: januari 1988

GROESBEEKS
MILIEUJOURNAAL

verschijnt
driemaandelijks
kosten: minimaal f 15,-
per jaar. Opgave
bij het sekretariaat.

REDAKTIE

Henny Brinkhof
Paul Thissen

REDAKTIE-ADRES

Henny Brinkhof
Hobbemaweg 10,
6562CT Groesbeek
tel. 08891- 74221

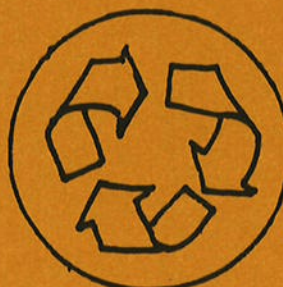
MEDEWERKERS

Jeske de Bekker
Fred Boerwinkel
Stefan Lucius
Harry Mortiaux
Piet Spanjers

SECRETARIAAT W.M.G.

postbus 26
6560 AA Groesbeek
tel. 08891- 75845
gironr. 52.75.384
banknr. 11.74.19.257
(RABO)

KRINGLOOP PAPIER

De kranten staan er vol van. De verzuring van het milieu veroorzaakt grote schade. In de Peel is al een heel bos afgestorven. De meeste andere bossen in Nederland zijn ziek of zelfs stervende. Die van Groesbeek vormen hierop geen uitzondering.

Heides vergrassen in een verbazend snel tempo, uit kalksteen uitgehouwen beelden op allerlei oude gebouwen lossen op. De landbouw leidt schade doordat het gewas aangetast wordt in de groei, beken, vennen en meren sterven een zuurdood.

Milieugroeperingen roepen al lang dat er iets moet gebeuren. 5 tot 6 miljard gulden is de komende twee jaar nodig om het tij te keren, hebben ze berekend. Alle ambtenaren en onderzoeksinstellingen, die zich met deze problematiek bezig houden dringen erop aan dat de uitstoot van verzurende stoffen van de industrie, landbouw en verkeer drastisch terug moet, en zo snel mogelijk. Hoeveel de uitstoot precies omlaag moet weten ze nog niet precies. Daar zijn ze nog mee bezig.

En wat doet dan onze minister van milieu Nijpels:

Hij zegt dat hij nog geen aktie onderneemt, totdat die preciese cijfers bekend zijn. Studeren dus. En in de tussentijd gebeurt er nauwelijks iets.

Hij verhoogt samen met zijn zo milieubewuste collega van verkeer Smit-Kroes de maximum snelheid op autowegen van 100 tot 120 km/u, waardoor de vervuiling van die auto's bijna verdubbeld wordt. Door strengere controle, waarvoor geen extra geld uitgetrokken wordt, zal het verzurende aandeel van het verkeer met 4% verminderen. (kun je nagaan hoe hard er voor de wijziging al gereden werd) In plaats van een betere controle bij 100 km, doet hij dat nu bij 120 km en klopt zichzelf dan ook nog op de borst ook. Uitstellen en 'voorzichuitschuiven' kenmerken het beleid. Na tientallen jaren touwtrekken over de fosfaten in wasmiddelen, waarbij de overheid de fabrikanten steeds weer uitstel van de fosfaatloze datum gaf, lijkt er nu eindelijk toch een afspraak te zijn met de fabrikanten. Bij nadere bestudering van de stukken blijkt dat de de passage, waarin een datum aangegeven wordt, niet ondertekend hebben, als zijnde akkoord. We wachten gewoon rustig nog 10 jaar af.

Van onze minister van milieu moeten we het maar hebben.

De redactie

In de Franse Tijd (1795-1815) is de basis gelegd voor de huidige overheidsadministratie. De burgerlijke stand, het kadaster en dergelijke zijn in die tijd opgezet. Ook begon men toen met het opmaken van statistieken over bedrijven en werkgelegenheid. Deze statistieken verschaffen ons een vrij betrouwbaar beeld van de bedrijvigheid in de 19e eeuw. In het gemeente-archief bevindt zich een groot aantal van dit soort stukken. Op één ervan, een "Lijst van fabrikanten, winkeliers, etc. te Groesbeek en een uitleg van hetgeen bezembinders doen" is het volgende artikel gebaseerd. Piet Spanjers haalde dit stuk vanonder het stof in de kelder van het gemeentehuis vandaan.

Deel V: FABRIKANTEN EN WINKELIERS TE GROESBEEK IN HET JAAR 1843 EN EEN
UITLEG VAN HETGEEN BEZEMBINDERS DOEN

Inleiding

Het opzetten van een betrouwbare overheidsadministratie gebeurde om beter en rechtvaardiger belasting te kunnen heffen. Tot 1795 was het zo dat er in Nederland op de ene plaats voor hetzelfde feit of voor een even goed stuk grond een ander bedrag aan belasting betaald moest worden als op een andere plaats. Dat moest veranderen. Ambtenaren gingen aan de slag om voor heel Nederland te inventariseren wie welk eigendom had, wie wat voor soort bedrijf voerde enzovoort. Via overgangsregelingen werd daarna de nieuwe belasting daarover ingevoerd. Het duurde decennia voor het allemaal op orde was.

Bedrijven in Groesbeek

Het door Piet Spanjers gevonden stuk is gemaakt om te inventariseren welke bedrijven er in het jaar 1842 in de gemeente Groesbeek waren en hoeveel belasting daarover geheven kon worden. Boerenbedrijven zijn niet meegeteld. De volgende gegevens zijn per bedrijf opgenomen:

- de naam van de "fabrikanten",
- het soort bedrijf,
- de belastingklasse,
- of de arbeid door machines gebeurt of met de hand,
- hoeveel volwassenen er werken,

- hoeveel kinderen er werken,
- hoeveel machines er zijn,
- hoeveel er gefabriceerd of verwerkt wordt (dit is alleen voor de bakkers aangegeven), en
- of de betreffende fabrikant een nevenberoep heeft, en zo ja welk.

In onderstaande tabel zijn enkele gegevens vereenvoudigd weergegeven.

SOORT BEDRIJF	AANTAL	NEVENBEROEPEN
broodbakkerij	4	winkelier tapper en winkelier (3X)
grofsmederij	3	hoefsmid en tapper hoefsmid (2X)
kleermaker	7	"de kleermakers gaan in dagloon aan de huizen hunner kalanten werken" winkelier
korenmolenaar	1	vrachtrijder
kuiper	2	
linnenwever	3	
mandenmaker	1	
metzelaar	7	slagter voor anderen klompenmaker slagter voor anderen en tapper
schoenmaker	8	
steenbakkerij	1	
timmerman	15	tapper metzelaar verver
waterblaker (?)	1	
wagenmaker	3	verver (3X)
stroodekker	2	
winkelier	5	broodslijter
tapper	12	vrachtrijder (4X) slijter beugelbaanhouder beugelbaanhouder en kegelbaanhouder
vrachtrijder		"Nog zijn er 44 vrachtrijders gepatenteerd, om dat zij met hun paard voor anderen werkende dagloon verdienen."
TOTAAL	60+44	

Alle arbeid blijkt in 1843 met de hand verricht te worden, behalve het korenmalen, dat geschiedt door "de wind". Er is geen enkele machine. Vrijwel alle onderneminkjes verschaffen aan 1 of 2 personen arbeid. Als het er twee zijn is in de helft van de gevallen de tweede persoon een kind. Overigens is er niet veel kinderarbeid. Volgens de norm van die tijd tenminste niet. Mis-

schien werd de grens toen wel bij 14 jaar of zelfs 12 jaar gelegd. Er is één bedrijf waarin 3 mensen werken. Dat is bij timmerman Hendrik Jacobs. Waarschijnlijk zijn al deze bedrijven gezinsbedrijven. Slechts twee bedrijven zijn, gezien het aantal mensen dat er werkt, ^{geen} gezinsbedrijven. Dat zijn de bedoening van metselaar Willem van Rijswijk met 6 mensen en de steenbakkerij van Gerrit Roelofs met 7 mensen.

Deze gegevens zijn niet opzienbarend. Het grote aantal nevenberoepen valt op. De 44 vrachtrijders zijn waarschijnlijk keuterboeren die met hun paard voor derden spandiensten verrichten.

Bezembinders in Groesbeek

Wel opvallend is een opmerking die in de kantlijn is geschreven:

"In deze Gemeente zijn 148 famillien of huishoudingen, welke zich van de Bezemmakerij moeten geneeren, zij verkoopen hunne fabrykagie op de markten in de naburige binnen- en buitenlandsche steden en venten dit in de Gemeentens en byzonder in de Zuid en Noord Hollandsche Provincien en Utrecht, Zeeland etc niet tegenstaande dezen hunnen handel, behoren de dezelve tot de meeste behoevende klasse der Ingezetenen, welke des winters door particulieren en uit de algemeene armenfondsen met Brood etc moeten bedeed worden."

De bezembinderij is niet in de tabel opgenomen. Klaarblijkelijk werd deze tak van nijverheid niet belast; de bezembinders waren te arm om er van de kunnen plukken. In de lijst zijn - de vrachtrijders niet meegerekend - 60 bedrijfjes vermeld, waarvan er zoals we zagen hoogstwaarschijnlijk 58 gezinsbedrijven waren. Dit aantal wordt ver overschreden door het aantal bezembinders-~~gezinsbe-~~drijven: 148. In aantallen mensen die erbij betrokken waren is de bezembinderij dus een erg belangrijke activiteit geweest.

Eerder is wel verondersteld dat de bezembinders hun waar op de markt te Nijmegen brachten en in het Land van Cuijk en het Kleefse land het spul aan huis verkochten. Uit de lijst blijkt dat het verspreidingsgebied veel groter was. Dat klopt ook met een notitie van de pastoor in het sterfboek van de Groesbeekse parochie Cosmas en Damianus, op 7 juli 1869 gemaakt:

"Matthijs Voermans is tegenover Woudrichem verdronken, varende met den boot, met eene groote vracht Beessens, annos natus 44 Grafwegen."

Woudrichem ligt tegenover Gorinchem op de plaats waar de Waal overgaat in de Merwede; via de Merwede vaar je naar Dordrecht en Rotterdam. Een van beide zal de bestemming van Voermans zijn geweest.

Heide en bezems

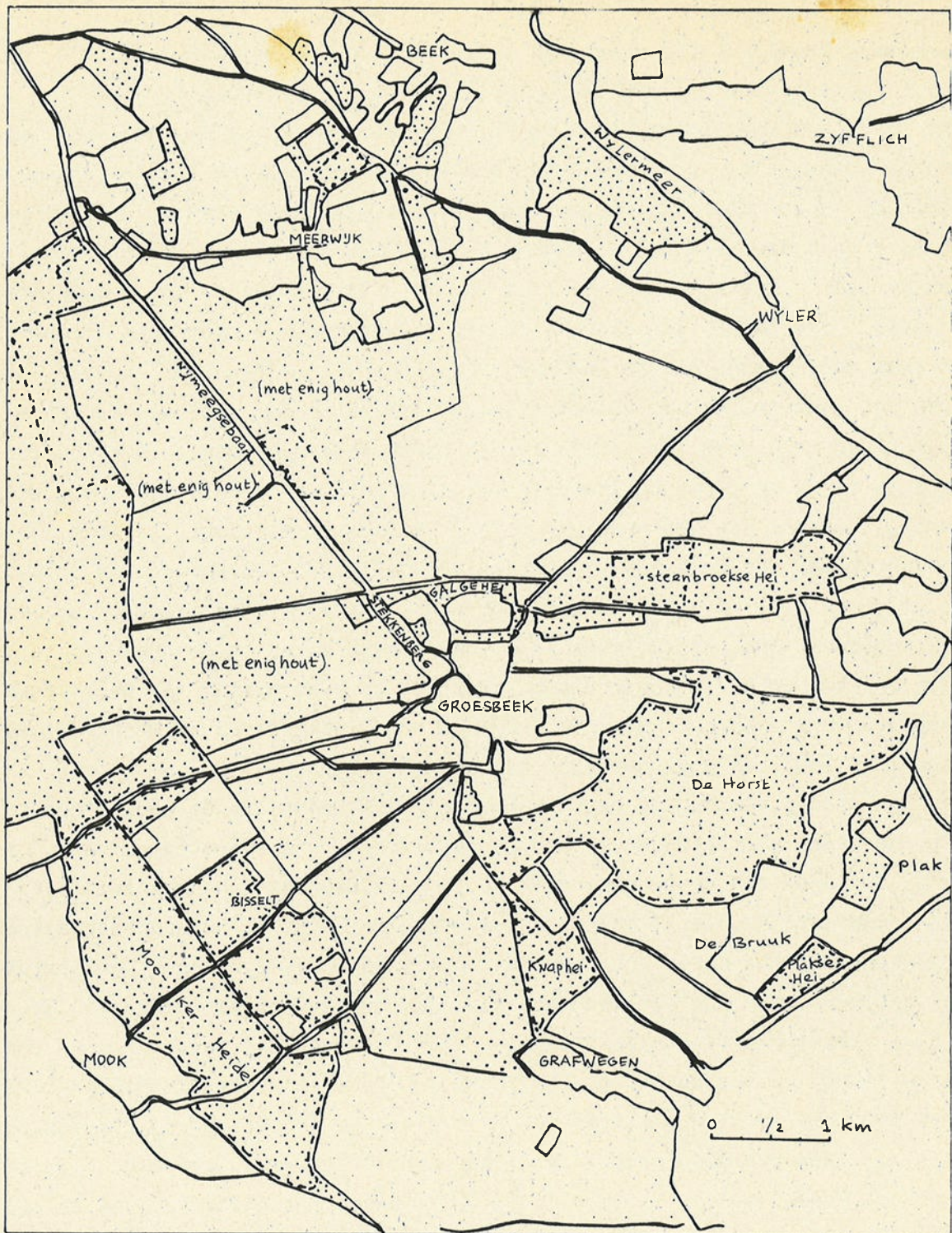
4 De bezembinderij was gebaseerd op de vrije beschikking over producten van de heide. Berke-opslag en heide werden gesneden en gebonden tot bezems. In het

18e-eeuwse Groesbeek was zeer veel heide. Het lage deel van Groesbeek, begrenst door Kranenburgsestraat, Duitse grens, Ashorst en Drulsegweg (die er toen nog niet was), bestond uit vochtige heide. Waarschijnlijk was dat minder van belang voor de bezinnakerij. De stuwwal bestond voor het overgrote deel uit droge heidevelden. Vooral daar zal waarschijnlijk veel materiaal vandaan zijn gehaald. Het hele hoge deel van Groesbeek, op de St.-Jansberg, de St.-Maartensberg en stukken van de Meerwijk na, was toen één groot staatsbezit, het domein Nederrijkswald. Van "Wald" was slechts op een relatief klein oppervlak sprake. Het grootste deel was heide. De inwoners van Groesbeek hadden oude rechten wat betreft het gebruik van het Nederrijkswald. Misschien dat het snijden van berkerijshout en heide nog als een dergelijk recht beschouwd werd. In elk geval ontstond er in de loop van de 18e eeuw een nederzetting op de Stekkenberg die bestond uit mensen die voor een groot deel van de bezembinderij leefden. In 1770 stonden er volgens Hoek nog maar 14 huizen op de Stekkenberg, in 1810 al 40. De groei ging de hele 19e eeuw nog door. Ook op andere plaatsen in Groesbeek woonden bezembinders, maar veruit de meeste zaten op de Stekkenberg.

Het kaartje op de volgende bladzijde geeft de verbreiding van de heide bij Groesbeek weer rond het jaar 1805. Ook is er op aangegeven welke heide in de periode 1805 tot ongeveer 1850 bebost moet zijn.

In het midden van de 19e eeuw kwamen de bezembinders in de knel. Toen verkocht de staat haar grondbezit aan particulieren. Die bebosten of ontgonnen de heide. Een deel van de bezembinders is toen overgestapt op handel in paraplu's endergelijke. Vanaf 1870 was daarvoor een markt in het industrialiserende Roergebied. Een ander deel van de bezembinders verlegde haar werkterrein naar gebieden waar nog wel genoeg heide was. In het laatste kwart van de vorige eeuw vertrokken tientallen families naar Siebengewald (onder Gennep aan de Duitse grens) en Marienhoop bij Koningsbosch (gemeente Echt in Midden-Limburg).

Van 1900 tot 1914 verminderde het belang van de bezembinderij ook doordat er in het Land van Kleef boter- en schoenfabrieken werden gebouwd, waar vele Groesbekers goed konden verdienen. In 1914 maakte het uitbreken van de oorlog daar een einde aan. Het ambacht leefde toen weer op. Maar er was gebrek aan voldoende grondstof. Men probeerde dat te verhelpen door aanvoer van heide en berkerijs van de Veluwe en uit het Reichswald. Ondanks de opleving had de bezembinderij zijn beste tijd gehad. Pogingen om het ambacht te industrialiseren slaagden niet echt. Tot ongeveer 1940 stond er een keet aan het einde van de Spoorlaan waar 2-3 man werkten. Een onderneming die beter slaagde was die van Grad de Bruin. Die had een werkplaats waar enige mannen werkten. Dit bedrijf bestaat nog steeds (Jansen). Het is nu een éénmansbedrijf dat per jaar duizenden bezems produceert. Bijna de gehele productie gaat naar de gemeentereiniging van 's-Gravenhage.

Heide en bos bij Groesbeek in 1804

- IN 1804 HEIDE
- IN 1804 BOS
- IN 1843 RESTERENDE HEIDE

NB Ongevulde vlakken zijn in 1804 akkers (bij de bewoningskernen Beek, Meerwijk, Wyler, Groesbeek, Plak, Grafwegen, Mook) of weiland (bij Beek, Wyler en Mook, en ten noordoosten van Grafwegen (Bruuk)).

Op de kaart van 1804 is het uitgestrekte gebied ten noordwesten van Groesbeek, grenzend aan de Stekkenberg, aangegeven als heide, waarop enig hout groeit. In 1843 is dat vrijwel geheel aangegeven als bos. Ook toen waren er echter waarschijnlijk nog grote delen die meer uit hei dan uit bos bestonden. Het bebossingsproces was toen in volle gang; het zou nog tot in de 20e eeuw doorgaan.

Als resterende heidevelden geeft de kaart van 1843 voor de gemeente Groesbeek een stukje op de Meerwijk, een snipper langs de Nijmeegsebaan, delen van de Steenbroekse Heide, de Horst, de Knaphei en de Plakse Hei, in de gemeente Heumen het Maldens Vlak, en in de gemeente Mook delen van de Bisselt en de Mookerheide.

Naschrift

Na het schrijven van voorgaand artikel vonden we een scriptie van de vakgroep Economische en Sociale Geschiedenis van de Katholieke Universiteit Nijmegen (1984). De schrijver is Jo Janssen. Hij heeft statistieke gegevens ontleend aan de tienjaarlijkse nijverheidstellingen die aan het einde van de 19e eeuw plaatsvonden. De cijfers geven aan hoe het de ambachten verder verging. Heel duidelijk wordt geïllustreerd dat de bezembinderij in het laatste kwart van de 19e eeuw sterk aan belang inboette. Toch is het in 1906 nog veruit de grootste tak van nijverheid. De cijfers van Janssen zijn hieronder met de gegevens uit 1843 in een tabel gezet.

	1843	1876	1888	1896	1906
broodbakker	4	10	13	20	20
huisschilder		4	6	10	10
timmerman	15	23	27	gg	21
smid	3	6	9	8	8
kleermaker	7	11	9	8	8
klompenmaker		3	2	4	4
schoenmaker	8	12	17	19	19
stro-rietdekker	2	2	5	gg	gg
metselaar	7	12	15	22	22
bezembinder	148	170	156	76	54
blekerijen	1	gg	gg	9	gg
molenaars	1	gg	gg	7	7
zadelmakers		gg	gg	4	gg

gg=geen gegevens

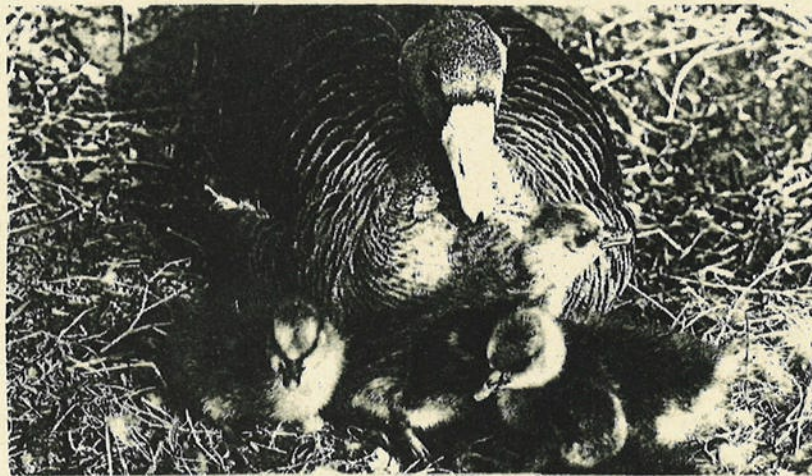
We mogen de cijfers uit 1843 en die uit latere jaren niet zonder meer met elkaar vergelijken. In 1843 is het aantal bedrijven geteld, vanaf 1876 echter het aantal mensen.

Janssen meldt verder dat in 1886 de pannenfabriek Hamer en Co in de statistieken opduikt. Daar werken dan 9 mensen, in 1896 20 en in 1906 23.

Volgens Janssen wordt de achteruitgang van de bezembinderij veroorzaakt door de afname van de oppervlakte heide rond Groesbeek en de heffing van "inkomend recht op bezems in Prijssen" (invoerbelasting). Dit laatste volgens een verslag van het Groesbeekse Armenwezen over het jaar 1896. Daarin wordt de afname genoemd als één van de oorzaken van de toename van het aantal behoeftigen in Groesbeek.

De Grauwe Gans (*Anser anser*) broedde tot aan het begin van deze eeuw nog in Nederland. Ontginningen en steeds grotere onrust waren er de oorzaak van. Toch keerde deze soort begin 50-er jaren onverwachts terug als broedvogel. Bij het droogleggen van de IJsselmeerpolders ontstonden immense rietmoeras- sen met plassen, een ideaal broedgebied. Met de ontginning van dat nieuwe land verdween ook de broedgelegenheid. In Zuidelijk Flevoland heeft de soort zich in een inmiddels befaamt natuurgebied: De Oostvaardersplassen kunnen handhaven als broedvogel. Er broeden daar ongeveer 200 paar. Ook in de Ooypolder is de soort als broedvogel weergekeerd. Dit is echter te danken (of te wijten?) aan een jachtopziener, die tamme Grauwe Ganzen uitgezet heeft: er broeden nu ongeveer 7 paar.

's Winters is deze vrij schaarse broedvogel een algemene verschijning in riet- landen of ruige graslanden. Deze vogels zijn afkomstig uit noordelijk gelegen streken en ze zijn hier op doortrek of overwinteren. Ze blijven hier tot on- geveer begin april, dan trekken de meesten weer naar het noorden om er te broeden. De broedtijd begint omstreeks eind april. Er wordt een nest gebouwd van heide, gras en mos in het riet, vlak bij de waterkant. Nu wordt het nest met dons bekleed. Het wijfje legt 4 à 7 eieren die zij uitbroed. Het manne- tje, ook gander of gent genoemd, houdt de wacht. Na ca. 27 dagen komen de ei- ren uit.

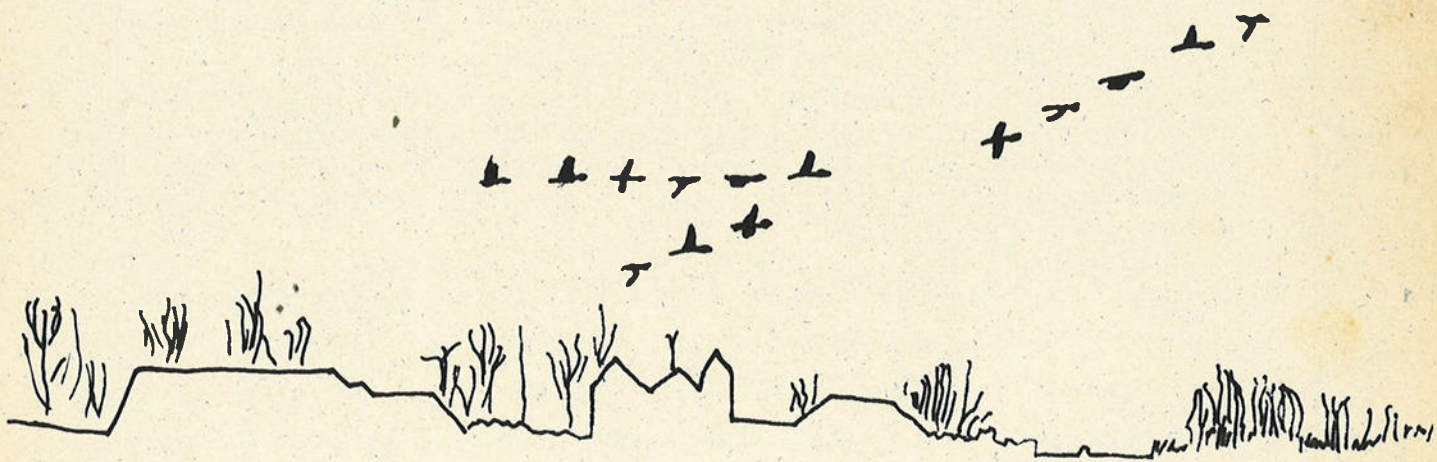
moeder Grauwe Gans
met jongen

De jongen, die door beide ouders worden verzorgd, verlaten het nest al na enkele uren. De kuikens of pulletjes, die net uit het ei komen, hebben al- leen donsveertjes. Ze zijn al bijna meteen zelfstandig. Ze kunnen al zwem- men, voedsel zoeken etc. Dit verschijnsel noemen we nestvlieden. Na ongeveer acht weken kunnen de pulletjes vliegen.

Ganzen hebben een stuitklier, een orgaan dicht bij de staart, dat een vettig product afscheidt. Met de snavel verdelen ze ze het vet over alle baardjes, dat zijn de uiteinden van hun veren. Door het vet worden de veren water- afstotend. De luchtlaag tussen de veren houdt de lichaamswarmte van de dieren vast, ook als ze op het koude water drijven.

De Grauwe Gans is ongeveer 80 cm lang. Hij eet voornamelijk gras, koren, peulvruchten en allerlei waterplanten, die hij uit de grond rukt met zijn stevige snavel. Op die manier behoedt hij plassen van dichtgroeien. De Grauwe Gans heeft een uitgebreide familie. Niet alleen andere ganzensoorten behoren hiertoe, maar ook alle eendsoorten en zwanen.

De grote groepen ganzen die bijna dagelijks in dit jaargetijde over Groesbeek vliegen zijn geen Grauwe Ganzen, maar voornamelijk Kolganzen, een wat kleinere soort, die goed te herkennen is aan de donkere vlekken, die de volwassen dieren op hun buik hebben. Deze soort, die in Noord-Rusland broeden, ten westen van de Oeral, komt de laatste jaren in toenemende aantallen naar ons land. Dit komt waarschijnlijk omdat de 'traditionele' pleisterplaatsen in zuid-Rusland vol zijn. 7.000 overwinterende Kolganzen in de Ooijpolder is geen uitzondering meer. Dit waren er 10 jaar geleden nog maar een kleine 1000. en 12 jaar geleden nog maar 5. Hiermee is de traditioneel in de meerderheid zijnde Rietgans in het rivierengebied, bijna van de eerste plaats verdrongen. Deze soort met zijn donkere kop en hals neemt echter ook in aantal toe.

De veel minder talrijke Grauwe Gans is in de vlucht vrij makkelijk te herkennen door zijn lichtgrijze voorvleugel. Verder heeft hij een forse oranje snavel en rose poten. Samen met de andere ganzen vliegen ze ieder jaar weer in machtige zwermen, van en naar de koude poolstreken.

9 | Laten we hopen, dat we er nog lang van kunnen genieten.

Stefan Lucius.

De vorige aflevering zagen we dat tijdens de ontwikkeling van onze 'beschaving' en haar geestesstromingen en geloofsrichtingen de natuur haar eigenwaarde steeds meer verloor en steeds meer als 'ding' gezien werd, waarover de mens vrijelijk mocht beschikken. Toch zijn er binnen elke stroming mensen geweest die zich hiertegen verzetten en de natuur haar eigen waarde bleven toekennen. Wellicht is het zinvol niet aan de hand van de stromingen maar aan de hand van de individuen die haar vertegenwoordigen onze speurtocht te vervolgen.

DE INNERLIJKE EN UITERLIJKE NATUUR VAN DE MENS.

Dat een individuele benadering een beter licht op de zaak kan werpen, wordt duidelijk wanneer we hetvolgende citaat van de vrijdenker Anton Constandse, gepubliceerd in het anarcho-socialistisch tijdschrift De As van 1978.

"Stellig kwam in het verlangen naar 'vrije liefde' en in het individualisme van degenen, die de vrijheid der persoonlijkheid voorop stelden, ook de verering van de natuur naar voren, de eis tot afwijzing van een te sterke onderdrukking van instinkt en driftleven, het verlangen om de rede in dienst te stellen van het bevredigen van lustbehoeften, en haar niet alleen te beschouwen als instrument van sociale discipline. Die begeerde levensvreugde ging dan samen met protesten tegen aantasting van het landschap, tegen vervuiling van lucht en water, tegen vermindering van flora en fauna. Degenen die kommunistiese 'kolonies' en zelfstandige 'kommunes' stichtten- tot in Amerika, Canada en Australië toe, vaak onder de invloed van Thoreau en zijn boek 'Walden'- maakten deel uit van deze libertaire stroming. Wat dit aangaat is de strijd tegen vervuiling van het milieu al diep geworteld geweest in allerlei vormen van het anarchisme.

De verhouding van de mens tot de natuur (aarde, water, lucht, flora en fauna) wordt in feite bepaald door zijn relatie jegens andere mensen. Het behoeft geen betoog dat het gedrag jegens huisdieren, vogels en allerlei andere levensvormen onthult of iemand in meerdere of mindere mate agressief, angstig, wreed of ongevoelig is."

Constandse legt de relatie tussen de innerlijke en uiterlijke natuur: mensen die hun instinkten en driftleven tezeer onderdrukken, verliezen hun verbondenheid met de natuur. Dit verklaart waarom binnen alle 'natuuronvriendelijke geestesstromingen' toch 'natuurmensen' vinden, hoewel vaak sporadisch.

Ik heb geprobeerd voor de mensen en volkeren, die tijdens deze serie de revue gepasseerd hebben de relatie innerlijke- en uiterlijke natuur te vinden, voor zover dat tenminste mogelijk was. Het is namelijk niet altijd eenvoudig zowel gegevens te vinden van de houding jegens de natuur en de innerlijke natuur van de diverse mensen of groeperingen.

Trobrianders

Allereerst de Trobrianders, het ongeletterde volk, bewoners van een eilandengroep bij Nieuw-Guinea. Zoals we gezien hadden zachte, vredelievende mensen, die (nog) in staat waren hun lustbehoeften te bevredigen. Een belangrijke activiteit van deze mensen is het verbouwen van hun hoofdvoedsel Yams (waar-

schijnlijk *Dioscora esculenta*). Het verbouwen van dit knolgewas is een ritueel gebeuren, waarbij mannen en vrouwen een rol spelen. De hele cyclus van inzaaien tot oogsten staat voor de Trobrianders symbolisch gelijk met hun eigen voortplanting: de aarde wordt zwanger gemaakt, de opgroeiende Yam-wortels zijn kinderen en worden net als kinderen liefdevol behandeld. De aarde is voor hen Moeder Aarde,

Moendoegoemor

Voor het kannibalistische volk de Moendoegoemor met hun agressieve en sterke onderdrukte seksualiteit ziet de natuur er anders uit. Vrouwen verrichten hier tuinwerk, drogen tabak en vissen. De kunstmatige viskanaaltjes, die barsten van vis worden met grote angst bevestigd, doordat er vloeken op kunnen rusten. Voorts schrijft Mead dat ze met hun grond, hun huizen en hun onroerend bezit achteloos, verkwistend en dikwijls gul omgaan. Ze hebben van alles genoeg. De natuur is voor hen beangstigend of nietszeggend.

Hopi

Dan komen we bij de Hopi, bij wie de verbondenheid jegens de natuur duidelijk onder woorden gebracht is. Hopi betekend vredelievende. Ze verafschuwen oorlog en fysiek geweld. Wat hun sexleven betreft, zijn de aanwijzingen dun gezaaid. In een 700 pagina's tellend boek over Pueblo-indianen (waartoe ook de Hopi behoren), vinden we op één plaats een duidelijke aanwijzing. Op pag. 237 staat, wanneer het om ontdekkingstochten gaat in Pueblodgebied gaat:

" Het enige detail toegevoegd door een kolonizatietocht van 1598 was de vermelding van Goden, van water, bergen, jacht en gewas en dat de ongetrouwde jonge vrouwen de status van gemeenschappelijk bezit hadden, maar trouw waren na het huwelijk."

Verder schrijft Dick de Soeten dat het Hopi-huwelijk makkelijk te ontbinden is:

" Het huwelijk wordt voltrokken met veel ceremonieel, maar om te scheiden hoeft de vrouw slechts het kleine bundeltje eigendom van de man buiten de deur te zetten als aanzegging om voorgoed te verdwijnen. Daarmee is de scheiding een feit."

De status van gemeenschappelijk bezit en de macht om relaties te beëindigen en zo (sexueel) misbruik tegen te gaan, wijst erop dat we ook bij de Hopi te maken hebben met een positieve sexuele instelling, net als bij de Trobrianders. Toch lijkt de volgende passage in De Soeten's boek in strijd met de sexuele vrijheid der Hopi. Eén van de Hopiprofetiën over het einde der tijden luidt:

" In die dagen zal het gebeuren dat het heilige lichaam van de vrouw niet langer verborgen zal blijven omdat het schild der bescherming opgeheven zal worden. Dit zal een klare oproep zijn tot sexuele losbandigheid, een losbandigheid die men zelfs zal verdedigen en toejuichen." (pag 105)

**Adolescent Hopi-meisje
met typische haardracht.**

Dit lijkt in tegenspraak met het voorafgaande. De Soeten vindt dat we na de uiterlijke kuisheid van Victoriaanse tijden doorgeslagen zijn naar de andere kant, een pornografische kant. Dit komt overeen met wat de voorvechter van sexuele vrijheid Reich denkt. Volgens Reich is de sexuele revolutie mislukt, doordat men sexuele vrijheid gelijkstelde met pornografie. Waarschijnlijk zien de Hopi dit door weinigen onderkende verschil ook.

Epicurus en Stoa

Bij de Epicuristen en stoïcijnen uit de Griekse oudheid zien we tweedeling ook. Bij de natuurminnende Epicuristen werden geestelijke rust en persoonlijk geluk het hoogste goed in het leven geacht. Geluk is gebaseerd op genoegen of lust, zowel lichamelijke als geestelijke lusten. Het gaat niet om kortstondig genot met mogelijk kwade gevolgen, maar om een blijvend gevoel van welbehagen. Epicuristen zijn net als Hopi sober levende mensen met een waardige, rustige levensstijl.

Volgens de Stoïcijnse leer, die de natuur opvat als gebruiksartikel, moet de mens zich schikken in het onvermijdelijke en zijn gevoelens en hartstochten bedwingen; het hoogste ideaal is nimmer zijn emoties te laten blijken. Hun sociale ethiek is dat de mens van nature lid is van samenlevingsverbanden, die hem verplichtingen opleggen jegens zijn medemens. Stoïcijnen hebben hun gevoelens blijkbaar zo ver onderdrukt dat alleen maar verstandelijke overwegingen hen overhalen sociaal te zijn.

Paulus

De apostel Paulus was een van de eerste, of misschien wel de eerste in het Nieuwe Testament, die openlijk predikte dat de natuur er voor de mens is. Het is ook Paulus geweest die 'de zonde van het vlees' heeft ingevoerd.

In Romeinen 8, 5-15 schrijft hij:

"5 Zij die leven volgens het vlees, zinnen op wat het vlees wil. Die geleid worden door de Geest, zinnen op de dingen van de Geest. 6 Het streven van het vlees loopt uit op de dood, het streven van de Geest op leven en vrede. 7 Want het verlangen van het vlees staat vijandig tegenover God. Het onderwerpt zich niet aan Gods wet, het kan dit niet eens; 8 en zij die volgens het vlees leven, kunnen God niet behagen. 9 Maar uw bestaan wordt niet beheerst door het vlees, doch door de Geest, omdat de Geest van God in u woont. Zou iemand de Geest van Christus niet hebben, dan behoort hij Hem niet toe. 10 Als Christus in u is, blijft uw lichaam wel door de zonde de dood gewijd, maar uw geest leeft, dank zij de gerechtigheid. 11 En als de Geest van Hem die Jezus van de doden heeft opgewekt, in u woont, zal Hij die Christus Jezus van de doden heeft doen opstaan, ook uw sterfelijk lichaam eenmaal levend maken door de kracht van zijn Geest, die in u verblijft. 12 Broeders, wij zijn dus schuldenaars, maar niet van het vlees, om naar het vlees te leven. 13 Als gij volgens het vlees leeft, zult gij zeker sterfen. Maar als gij door de Geest de peaktijken van de zelfzucht versterft, zult gij leven. 14. Allen die zich laten leiden door de Geest van God, zijn kinderen van God."

Niet Jezus, maar Paulus, beïnvloed door de Griekse Stoa heeft de negatieve sexuelle moraal in het christendom ingevoerd. Hij kende waarschijnlijk maar één vorm van sexualiteit, de pornografische; zijn geschriften zouden voor 2000 jaar ook

de echt bevrediging schenkende seksualiteit in de ban doen. Door die taboe heeft hij -zonder het te weten- de gelovigen en hun kinderen in het verderf gestort. Wij weten nu dat de onderdrukking van de seksualiteit leidt tot neurosen, waarin angst en haat (openlijk of verdrongen) hoogtij vieren. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het christendom verworpen is tot een beweging, die in haar geschiedenis vele tientallen miljoenen mensen de dood heeft ingejaagd; een beweging die liefde predikt en haat zaait.

Met Paulus is het verval begonnen.

Origenes en Calvijn

Na Paulus zijn er meer kerkvaders geweest, die de leer van onthouding (ascese) predikten (pas in de 4e eeuw na de dood van Christus werd strikte onthouding van priesters verlangd). Origenes (185-254) was één van hen. Hij is zelfs zo ver gegaan in zijn ascese dat hij zichzelf onhuwbaar gemaakt heeft.

Calvijn (1509-1564) was als één van de grote hervormers weliswaar tegen het caelibaat, maar zijn hoofdreden om te huwen was niet de liefde, maar om vrijgesteld te zijn van dagelijkse beslommeringen, zodat hij zich beter kon geven aan God. Daarnaast huldigde hij een zeer strenge zedelijke moraal, die tot conflicten leidde met meer 'libertijnse' stromingen, die wat minder zedig waren.

Franciscus van Assisi

Tot nu toe gaat de relatie innerlijke-outerlijke natuur nog feilloos op. Franciscus van Assisi echter lijkt de eerste uitzondering. Franciscus was nl. een superasceet, een aartsvijand van het lichamelijke: hij at zelden een goede maaltijd, en als hij dat deed bedierf hij de smaak door er as of koud water overheen te gooien. Hij mishandelde zijn lijf medogenloos; hij was getrouwd met de Armoede; minder dan de minste (minderbroeder), dienstbaar voor de minstbedeelden.

Tegenover de roofofbouw op zijn lichaam stond zijn opgewektheid en zijn houding jegens de natuur. Hij vatte het verschil tussen mens en dier als niet principieel op, maar als iets gradueels. Hij voelde zich verbonden met alle schepselen. Hij noemde de dieren, de wind en de sterren zijn broeders en zusters. Het lijkt erop dat Franciscus de eerste uitzondering is op onze theorie.

Wanneer we zijn natuurbeleving verder onder de loep nemen en zien wat zijn biograaf Celano hierover oa. geschreven heeft:

" Waar hij een weide met bloemen vond, sprak hij tot haar en riep haar op om de Heer te prijzen, juist alsof ze verstand bezaten. Zo ook de akkers en wijnbergen, de stenen en bossen, de heerlijke landouwen, de kabbelende beekjes, de bloeiende tuinen, de aarde, het vuur, de lucht en de wind. Alles, alles vermaande hij in oprechte zuiverheid van hart om God lief te hebben en hem blijde te gehoorzamen." (geciteerd door Nigg pag. 65,66)

Over zijn natuurbeleving schrijft Walter Nigg op pag 69:

" Franciscus nieuwe verhouding tot de natuur verliest zich in de diepten der mystiek. Reeds zijn verhouding met Jezus werd aangeduid als Christus mystiek en ook zijn huwelijk met vrouw Armoede was een mystieke bruiloft."

en wat verderop:

"De Poverello (Franciscus) beleefde de mystiek op zulk rechtstreekse wijze, dat ze ons bij hem aanschouwelijk tegemoet treedt. Zijn hele wezen is niets anders dan mystiek".

Nigg noemt Franciscus natuurbeleving een "uit de Eros stammend gevoel van eenheid." (69) en iets verderop: "Franciscus geraakte zeer vaak in extase en in zulke uren omglansde hem een bovenaards licht."

Vanuit de psychoanalyse weten we dat mystieke gevoelens een gevolg zijn van de ombuiging van sexuele energie. Die ombuiging kan leiden tot religieuze extases, zonder dat de sexuele oorsprong ervan merkbaar is. Franciscus maakt de juistheid van deze zienswijze wel duidelijk zichtbaar. Hij gebruikt dus in feite de natuur als 'bliksemafleider' van een bliksem, die zijn mishandelde lichaam toch nog wist op te wekken. De natuur helpt hem. Daarvoor is Franciscus dankbaar en roept haar op, net als hijzelf de Heer te prijzen en te gehoorzamen. Ondanks zijn gevoelens voor de natuur staat dus voor Franciscus de natuur ten dienste van de religiositeit. Van een waarde op zich lijkt geen sprake te zijn.

Als religieuze extases iemand dichter bij de Schepper brengen, dan is deze konklusie dezelfde als Nigg trekt. Hij zegt op pag. 65:

" In tegenstelling tot de moderne beschouwing, voor welke de natuur het doel is en niet de weg, zag Franciscus, als Jezus in de Evangelien, alle levende wezens als een zinnebeeld Gods. Zo werd de ganse natuur deze grote visionnair tot een ladder, langs welke sporten hij opsteeg tot de Schepper."

Freud en Reich

Tenslotte wil ik deze reeks beëindigen met twee moderne psychologen: Sigmund Freud (1856-1939) en Wilhelm Reich (1897-1957), beiden baabrekers op het gebied der seksualiteit. Als ontdekker van de grote invloed van sexuele onderdrukking op de mens zag Freud dat de cultuur gebaseerd is op onderdrukking van de natuur in en buiten ons. Volgens Freud was dit een noodzakelijke tucht, hoe bedroevend en misvormend die ook kan zijn. Sexuele energie moet afgebogen worden tot een nivo dat cultureel bruikbaar is. Men spreekt van sublimatie. Hierdoor moet Freud gerekend worden tot de 'stoïcijnen', hoe belangrijk hij ook was voor een beter begrip van de sexuele misère.

Reich was een van de weinige psychoanalytici, die zich verzette tegen de sublimatiegedachte en zijn hele leven gestreden heeft voor sexuele vrijheid, waarbij hij een heel eigen richting binnen de psychologie ontwikkelde. Reich voelde zich verbonden met het Al (de natuur), het had geen bedoeling: "de zin van het leven is leven". De mens was voor hem ook maar een dier 'Human animal' genoemd.

Door deze reeks voorbeelden worden niet alleen de denkbeelden van Constandse bevestigd, maar komt zelfs een duidelijke relatie tussen seksualiteit en natuur-

beleving naar voren, een relatie, die in aflevering 2 op een andere wijze al eerder aangeduid werd.

Een kanttekening, die bij het voorafgaande geplaatst dient te worden is dat het aantal voorbeelden, die gebruikt zijn gering zijn. De reeks zou zeker met veel meer voorbeelden uitgediept dienen te worden.

Uitbreider onderzoek zou wel eens uit kunnen wijzen dat door de eeuwenlange sexuele onderdrukking de mens van zowel zijn innerlijke als uiterlijke natuur vervreemd is geraakt en zich hiertegen afzet, een vervreemding die zich bij de meeste mensen ergens tussen geboorte en volwassenheid voltrekt.

De hierboven gevonden voorlopige relatie is een heel andere als de meeste mensen die zich met dit onderwerp bezig houden. Zij leggen de nadruk op 'het mens gericht zijn' van de mens en vinden dat het Christendom en in toenemende mate het communisme, humanisme en atheïsme 'op de mens gericht' zijn en daardoor van de natuur afgericht. (Westhoff, Schuurman). Deze zienswijze dient mijns inziens bijgesteld te worden.

Er zijn nl. grote verschillen in 'het op de mens gericht zijn'.

De Christelijke godsdienst stelt weliswaar de mens boven de dieren (maar onder God) en kan wat dat betreft 'op de mens gericht' genoemd worden, maar wat het mens-zijn van het individu betreft is zij anti-mens geworden. Door haar moraal vermindert zij de mens. Het mens-zijn wordt verplaatst naar het hiernamaals, tenminste voor diegene die volgens de juiste moraal geleefd heeft!

Bij het communisme zien we iets gelijks. Zij streeft een paradijs op aarde na, maar de weg daarheen blijkt steeds weer door een diep dal te moeten gaan, waarbij mensen vertrapt worden, zodat er terecht zeer sterk aan getwijfeld moet worden of die weg wel leidt naar het begeerde doel. Hierop werd Marx al meer dan een eeuw geleden gewezen door Bakoenin, lang vóór de Russische revolutie begon. In feite is het socialisme op die wijze tot een soort onbereikbaar hiernamaals weggepromoveerd.

Het humanisme, atheïsme en anarchisme zijn stromingen die echt gericht zijn op de ontplooiing van het mens-zijn, hier en nu. Zij zijn echt 'mens gericht'

Binnen deze stromingen vinden we dan ook talloze mensen, die aan de natuur een eigen waarde toekennen, wellicht omdat ze ook aan hun eigen natuur een eigen waarde toekennen, voor zover dat lukt in een mensonvriendelijke maatschappij. Zij hebben het niet nodig de mens de hemel in te prijzen, of rijkdom te verwerven als compensatie voor de (zichzelf) toegebrachte ontberingen, tenminste als het hen in redelijke mate lukt hun eigen natuur te bewaren.

In mijn ogen is 'mens gericht zijn' van de mens een voorwaarde om tot een positieve houding jegens de natuur te komen, waarbij de natuur in de ruimste zin van het woord opgevat dient te worden: zowel de innerlijke- als de uiterlijke natuur. Hiermee kan de vraag die steeds gesteld werd in de kopjes van deze serie:

"Is de mens niet eigenlijk ook maar een dier, die echt mens wordt als hij dier durft te zijn?" met ja beantwoord worden.

Literatuur, gebruikt bij de serie:

Berkhof H, O. de Jong. 1975. Geschiedenis der kerk, 9^e druk Callenbach, Nijkerk.
Brindley M, 1984. The symbolic role of women in Trobriand Gardening, University of South Africa.

Constandse, A. 1978. Miljeu en economische macht. Uit: De AS nr 31, Rotterdam.

Dankbaar W.F. 1982. Calvin, zijn weg en werk. Callenbach BV, Nijkerk.

Darwin C. 1980. De oorsprong der soorten (oorsp. druk 1859), ingeleid en bewerkt door Richaerd E. Leakey, Zomer & Keunig, Ede.

Harmsen G. 1974. Natuur, geschiedenis, filosofie. SUN, Nijmegen

Malinowski, B. 1929. The sexual life of savages in North-Western Melanesia. Routledge & Kegan, London.

Manning, A. 1972. An introduction to animal behaviour. William Clowes & Sons, London.

Mead, M. 1979. Seksualiteit en temperament (oorspr. dr. 1948). Het Spectrum, Utrecht.

Neill, A.S. 1977. Neill! Neill! Orange Peel!(Oorsr dr 1973), Quartet Books, London.

Het Nieuwe Testament 1966. Willibrod-vertaling, schooleditie, Katholieke bijbelstichting, Malmberg, Den Bosch.

Nigg, W. 1978. Grote Heiligen. 3^e druk, Ankh Hermes, Deventer.

Reich, W. 1971. The invasion of compulsory sex-morality (oorspr. dr 1931). Souvenir Press, London.

" 1970. The Masspsychology of fascism (oorspr. dr 1933) Souvenir Press.

" 1975. The murder of Christ (oorspr dr 1952) Souvenir press, London.

Schuurman E. 1984. Religieus-wijsgerige achtergronden van het milieuprobleem. uit: Natuur en mens, Pudoc, Wageningen.

Soeten, D. de 1984. Hopi, deur van verleden en toekomst. Ankh-Hermes, Deventer.

Sturtevant, W.C. 1979. Handbook of North American Indians, Volume 9:southwest. Smithsonian institution, Washington.

Tinbergen, N. 1976. Het dier en zijn wereld, 2. (oorspr. dr 1973) Spectrum, Utrecht.

Westhoff, V. 1977. De verantwoordelijkheid van de mens jegens de natuur. Caput-collegecursus 1977-1978. Katholieke Universiteit, Nijmegen.

" 1984. Idem. (herziene verzie. Uit: Natuur en mens , Pudoc, Wageningen.

Steun de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek door ons een nieuwe donateur te bezorgen. Donateurs betalen minstens f. 15,- per jaar en ontvangen 4 maal per jaar of vaker het Groesbeeks Milieujournaal. Knip de bon uit en stuur 'm op naar Sekretariaat WMG, Postbus 26, 6560 AA Groesbeek.

BON voor een jaar Groesbeeks Milieujournaal

Ik geef me op: naam .....

adres .....

woonplaats .....

(U betaalt met de acceptgiro die U krijgt toegestuurd.)

De oplossing van de vorige keer: de Kartenspielerweg in het Reichs Wald werd door enkele mensen ingezonden. Het lot bepaalde dat Wil Arents zich dit keer winnares mag noemen. De plaats die dit keer uitgekozen is, is wellicht nog moeilijker, maar de oplettende lezer(es) met een paar uurtjes wandeltijd moet er wel uit kunnen komen.

"Dit keer bevinden we ons in het laaggelegen bekken van Groesbeek op een kaarsrecht karrespoor dat misschien beter aangeduid kan worden met onverharde landbouwweg. Het loopt tussen de weilanden van WZW naar OZO.

Kijkend in de eerstgenoemde richting zien we enkele biostallen en de achterkant van het industrieterrein. De andere kant levert een kerkdorpje op met centraal gelegen wit religieus gebouw. Het uitzicht verder rechts wordt belemmerd door een strook bos van ca 10 meter breedte. Het is een houtwal, bestaande uit eiken, berken en essen. De boeren gebruikten vroeger het hout om werktuigen te maken en als brandhout. De gele, wuivende grashalmen, rechts naast ons in de berm, voeren ons ook terug in het verleden. Het zijn nl pollen pijpestrootje een plantensoort die we in vochtige heidevelden kunnen vinden. Zij vormen de laatste restanten van een uitgestrekt heidegebied dat hier vroeger gelegen heeft, waar vooral struikheide groeide, vaak kniehoog en op natte plekken, die deze winter goed te zien zijn plekken dophei. Hoewel iedereen weet dat de bezembinders hier hun zeer droge boterham mee verdienden, vervulde die heide voor de landbouw een nog veel grotere functie. Niet alleen omdat er schapen en geiten op graasden, maar vooral vanwege de plaggen, die met de hand gestoken werden. De plaggen dienden 's winters als een soort strooisel in de stallen. Doordat er steeds meer plaggen op de uitwerpselen van het vee gegooid werden, hoogde de vloer van de stal steeds verder op. Hierdoor kon het gebeuren dat de dieren met hun ruggen tegen de zoldering stonden. Intussen verkomposteerden de plaggen en de stront tot een uitstekende humus, die gebruikt werd om de akkers te bemesten. Om de mest draaide alles, net als nu, maar dan net andersom.

Op een afstand van ca. 300 meter aan weerszijden van ons pad, zien we een weg, geflankeerd door boerderijen. Daar werden de plaggen heen gebracht.

Met de invoering van de kunstmest werd de heide overbodig en ging hij begin deze eeuw op de schop. Een groen graslaken kwam ervoor in de plaats, waarop vette melkkoeien graasden. We kunnen spreken van de eerste vergrassingsgolf van de heide.

Momenteel zijn we in de tweede vergrassingsgolf aangeland. De heide die we nog over hebben en vaak goed beschermen, verandert snel in grasland. Dit maal niet als gevolg van de schop van de Heidemij, maar door de zure regen. Op verzuurde plaatsen verdringen grassoorten als pijpestrootje en bochtige smele de heide, ook op drogere plaatsen. Zo is de Mookerheide de afgelopen 10 jaar nagenoeg geheel vergrast. De voortsnellende vergrassing van de Mulderskop (onderaan de Hoenderberg) is tot staan gebracht door het afschuiven van de verzuurde bovengrond. Op die plaatsen zien we tussen het gras weer hei opkomen. De vraag is alleen hoelang. Binnenkort zullen we naar het buitenland moeten omdat er zelfs geen kleine, stille heide meer te vinden is.

Het pad waarop we ons deze keer bevonden, heeft zover ik weet geen naam. Daarom de vraag wat er voor soort bomen naast het karrespoor staan en aan welke kant, kijkend naar het kerkdorp. De officiële of niet-officiële naam mag natuurlijk ook. Oplossingen opsturen naar: Henny Brinkhof, Hobbemaweg 10, 6562 CT

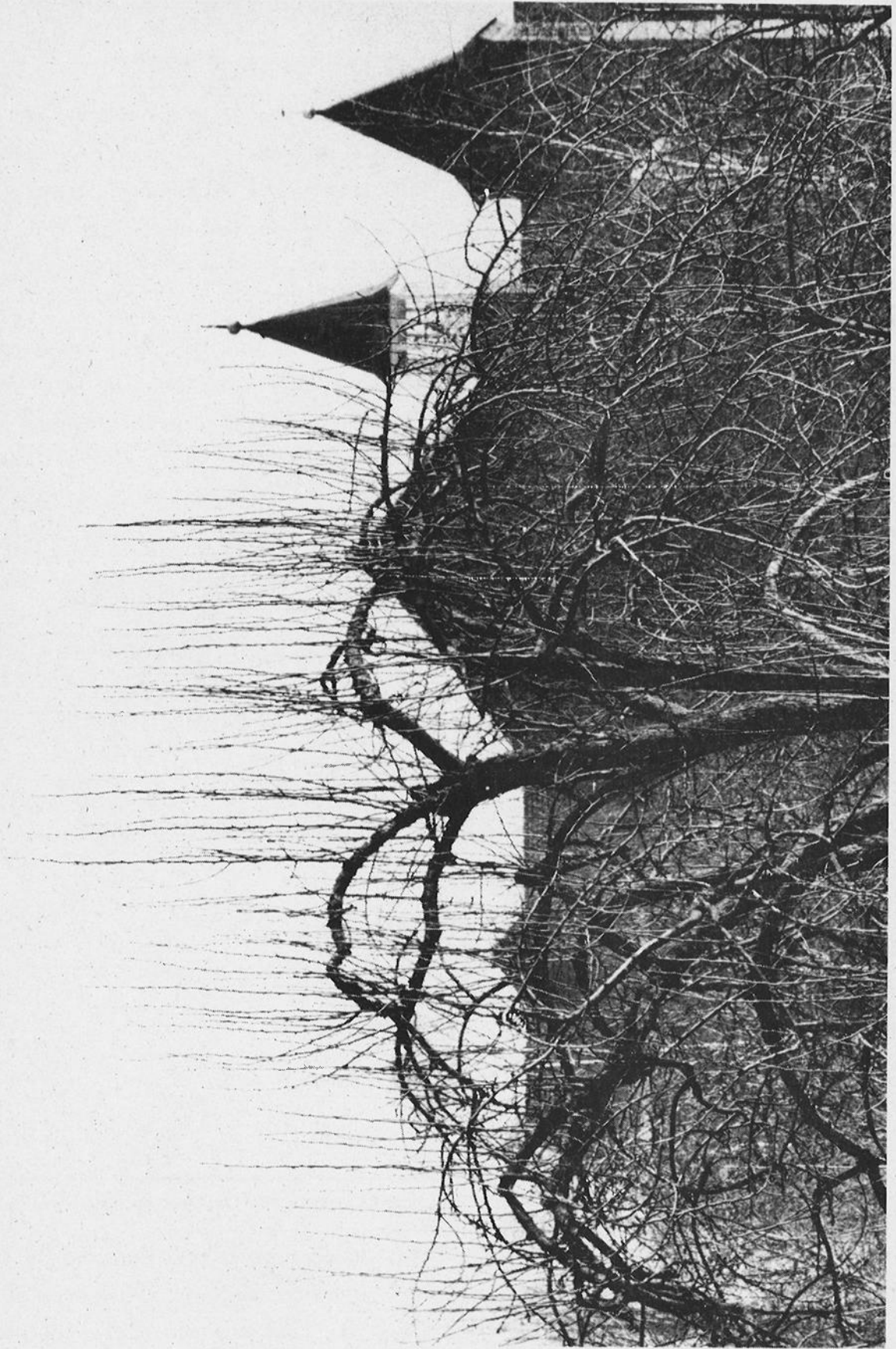
Groesbeek.

De Moestuin.

Het is herfst of winter. De bonestaken staan tegen de pereboom. In het voorjaar zullen ze weer in de grond worden gezet om steun te bieden aan de ranken van boon en snijboon.

Dezelfde pereboom draagt rechtopstaande scheuten ("waterloten") op zijn kruin. Nog niet gesnoeid dus. Dan zal het nog herfst zijn. Op de achtergrond het silhouet van de katholieke kerk in het dorp.

vlakke
Dat is de golvende die we nu de Mookerheide noemen. In 1959 kwam de Heumense schans aan de vereniging; deze hoorde tot een voormalige zandafgraving van de Nederlandse Spoorwegen. De Zevenbergen, een aantal stuifduintjes van de Maas, werd in 1963 uit particulier eigendom geschonken. De duintjes liggen nu als een schiereiland in de voormalige zandwinplas tussen Plasmolen en Middelaar. Rond 1970 verwierf Natuurmonumenten de Sint-Jansberg, dat in de beginjaren van de Vereniging door de man van het eerste uur Jacques P. Thijssen al als een "juweeltje" was omschreven; het stond al tientallen jaren op de aankooplijst. Pas in 1970 werd er met de adellijke familie Van Verschuer, die sinds de eerste helft van de 19e eeuw eigenaar was van het landgoed, overeenstemming bereikt over de overdracht. In 1971 werd de Jansberg uitgebreid met een stukje moerasbos, dat voorheen van de gemeente Ottersum was. In 1985 werd de laatste uitbreiding van de Mookse bezittingen gerealiseerd; het landgoed Bethanië, tot dan toe van een kloosterorde, kwam er bij.

De "Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland" is een landelijke vereniging met ongeveer 250.000 leden. Het hoogste orgaan is het bestuur, op het moment voorgezeten door oud-minister van Milieu Winsemius. Ondergeschikt aan het bestuur zijn de drie directeuren. Eén ervan is verantwoordelijk voor het terreinbeheer. Bij de directie Terreinbeheer werkt een aantal inspecteurs, die ieder hun regio hebben. Mook valt onder de regio Zuid. De regio Zuid is verdeeld in drie districten, met aan het hoofd een districtsbeheerder. Mook valt onder het district Oost-Brabant/Noord-Limburg. Districtsbeheerder Harrie Suilen komt wekelijks bij opzichter Brijker in het Zevendal op bezoek om lopende zaken af te handelen. "Boswachter" Bert Brijker zijn functie is opzichter; hij staat aan het hoofd van 4 arbeiders en toezichthouders.

Natuur

Voor Natuurmonumenten is het instandhouden en vergroten van de natuurlijke waarde van haar terreinen de allerbelangrijkste taak. Al het andere waar de betreffende gebieden ook voor zouden kunnen dienen, zoals jacht, houtproductie en recreatie is hieraan ondergeschikt. Het natuurbeheer valt uiteen in twee soorten: heidebeheer en bosbeheer. De Mookerheide en de Heumense Schans zijn heidevelden, de Sint-Jansberg en Bethanië voornamelijk bos.

Beheer van de heide

Op de Heumense Schans en de Mookerhei lopen Drentse heideschappen. De bedoeling is dat die voorkomen dat er bomen opslaan en dat ze de heide verschrálen (=armer maken aan voedingsstoffen). Heide is namelijk een vegetatietype dat alleen in stand blijft als de bodem schraal blijft. En via de lucht komen er

(door de vervuiling steeds meer) verrijkende stoffen op terecht die er voor zorgen dat de heide verandert in gras. Grasland is namelijk een vegetatietype dat gebonden is aan rijkere milieus dan heide. De schapen vreten op de hei en poepen op een andere plaats, bij de kooi onderaan het heideveld. Daardoor wordt het op de hei armer en bij de kooi rijker aan voedingsstoffen. Om de Mookerhei extra te verschrallen worden daar in de zomer ook 8 stuks jongvee losgelaten.

Het begrazen leek goede resultaten op te leveren.

Met name de Mookerhei ging redelijk vooruit. In de laatste strenge winters echter, is veel heide doodgevroren. Het gras bleek beter bestand tegen strenge, aanhoudende vorst en breidde zich enorm uit.

Een andere manier van verschrallen is het afbranden van de heide. In 1988 gaat Natuurmonumenten dat proberen, in combinatie met beweiden. Een derde wijze van verschrallen is het afplaggen. Dat doet men hier niet omdat de machines waarmee dat zou moeten gebeuren te groot en lomp zijn op het reliefrijke terrein.

SCHAPEN Drie keer per jaar moeten de schapen bijeen gehaald worden. Twee keer om te "pillen", dan krijgen ze een medicijn dat darmparasieten doodt, en één keer omgeschoren te worden.

De Drentse heideschapen brengen bij verkoop erg weinig op. En dat terwijl het vlees erg lekker is. Lekker dan dat van het schapenras dat hier gangbaar is. Maar onbekend maakt onbemind...

Beheer van het bos

Zoals reeds is opgemerkt, heeft het bos geen enkele productiefunctie. De bossen van de Sint-Jansberg grotendeels en van Bethanië geheel, zijn echter wel aangelegd als productiebos en vertonen daarvan alle kenmerken: het is voornamelijk naaldhout, de bomen in één perceel zijn alle van dezelfde soort en even oud, en ondergroei is schaars. Na de aankoop in 1970 heeft Natuurmonumenten een beheerplan opgesteld dat als voornaamste doel heeft het saaie productiebos om te vormen tot een gevarieerd "natuurbos". Langzamerhand moeten alle opstanden van douglassparren, grove dennen en Amerikaanse eiken vervangen worden door bossen van beuk en eik. Men kapt niet al te grote stukken, en laat dan spontaan eiken en beuken opkomen. Dat werkt niet altijd. Op sommige plaatsen verhindert de adelaarsvaren, doordat die alle licht van de bodem wegneemt, het uitgroeien van kiemplantjes tot boompjes. Op zulke plaatsen wordt geplant. Eikjes vooral. Voor alle bosgebieden geldt in principe ditzelfde "vernatuurlijgingsbeheer". Er ontstaan automatisch verschillen tussen bos op de hoge, droge, schrale gronden van Bethanië en bos op de vruchtbare, vochtige hellingen van de Sint-Jansberg. Een belangrijk verschil tussen beide gebieden is wel dat de Jansberg ten dele al zeer waardevol natuurbos is, hellingbos met als hoofdsoort beuk en bronbos met els. Op die stukken wordt niets gedaan.

Er worden wel specifieke maatregelen genomen om bijvoorbeeld de stand van

van een groep diersoorten te bevorderen. Zo zijn er langs de landbouwgronden die Natuurmonumenten bezit houtsingels aangelegd. Hiervan profiteren verschillende zoogdieren waaronder de das, bepaalde vogels en insecten. Een maatregel gericht op specifieke planten is het uitkappen van het Molendal. Dat is vroeger een halfnatuurlijk grasland geweest dat grotendeels was dichtgegroeid tot een bosschage. Ongeveer 4 jaar geleden zijn de wilgen en eiken er uitgekapt zodat het weer grasland werd. Nu wordt het twee keer per jaar gemaaid. Dat leidt ertoe dat er zich een in Nederland hoogst zeldzaam geworden plantengemeenschap aan het vormen is.

Recreatie

Een belangrijke nevenfunctie van de terreinen is de recreatie in de vorm van het wandelen. Veel mensen bezoeken de Mookerheide en de Sint-Jansberg. Vooral in de weekends komen Nijmegenaren met de auto via de Rijksweg om een rondje bos of een rondje hei te doen. Daarna bezoeken ze de eet- en drinkgelegenheden in Plasmolen.

Het rondwandelen brengt onrust in de natuur, en sommige plaatsen worden zo druk betreden dat er gevoelige planten door zijn verdwenen. Vanwege deze nadelen probeert Natuurmonumenten door een zonering de wandelaars buiten de meest gevoelige gebieden te houden. Op dit moment lukt dat wel. De meeste mensen lopen óf hetzelfde rondje op de Mookerheide, óf het rondje op de Plasmolen langs het Groene Water en het Helbeekje. Die wandelingen zijn uitgezet.

Door rustverstoring zijn bij de Drie Meertjes, een drietal stuwmeertjes in de helling vlakbij de Duitse grens, de IJsvogels die daar altijd broedden verdwenen. In 1987 heeft Natuurmonumenten om die prachtige blauw-oranje beestjes weer terug te krijgen, de ene kant van de Drie Meertjes afgesloten.

De belangrijkste trekpleister voor de recreanten is de natuur. Maar ook de cultuurhistorische elementen zijn aantrekkelijk. De Heumense Schans bijvoorbeeld is een oud militair verdedigingswerk dat de recreatieve waarde van het heideterrein zeer vergroot; er vandaan heb je wijd zicht Brabant in. En op de Sint-Jansberg zijn natuur en cultuur op sommige plaatsen zo sterk met elkaar vervlochten dat je niet meer weet of het natuur of mensenwerk is: de verwilderde tuin bij het verdwenen landhuis, de Helbeek met haar natuurlijke oorsprong en een kunstmatige bedding, de Molenbeek en de watermolen...

Jacht en stropen

Op de Jansberg wordt niet gejaagd. Op de Mookerheide wel: op konijnen. Bethanie is verpacht tot 1999. Misschien dat dan de jacht daar wordt opgezegd.

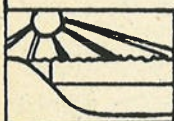
Veel grootwild zit er niet. Ieder jaar komen er wel één of enkele reeën naar de Jansberg. Triest maar waar is dat binnen enkele weken stropers het terrein weer ree-vrij maken.

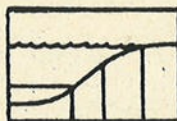
Onvoorstelbaar: naar verwachting zal in het jaar 2000 elk uur één diersoort uitsterven. De belangrijkste oorzaak van het verdwijnen van diersoorten is de vernietiging van hun leefgebieden. Vooral het kappen van de tropische regenwouden, waar de meeste diersoorten leven, draagt bij aan de verarming van het dierenleven. Van het tropisch oerwoud is sinds het begin van de jaren '70 zo'n 40% verdwenen. Jaarlijks wordt 11 miljoen hectare gekapt, een gebied ongeveer drie keer zo groot als Nederland.

bronnen kan ons op termijn redden." Uitsluitend technologisch kan de oplossing niet zijn, dat zou voortborduren op dezelfde weg betekenen. Het gaat ook om een ethische omslag.

MILIEU

RONDOM

ECOLOGISCHE REVOLUTIE

In het jaar 2000 elk jaar één diersoort minder. Volgens de Wageningse ecooloog professor Stortenbeker zijn dit soort enge verschijnselen een uitvloeisel van de medisch-technologische revolutie die volgens hem in volle gang is. Het kappen van bos en het opgebruiken van de grote energievoorraden zijn voor Stortenbeker ingrepen in de energiehuis-hopuding die de grenzen van het ecologisch toelaatbare naderen. Het meest verstrekkende gevolg van het gebruik van energie is de wereldomvattende vervuiling van de atmosfeer met kool-dioxide. Het hierdoor veroorzaakte broeikas-effect baart grote zorg. Ook de aantasting van de ozonlaag door de vervuiling vindt Stortenbeker verontrustend.

Volgens professor Stortenbeker kan alleen een "ecologische revolutie" ons redden. "Alleen het aanboren van vernieuwbare of onuitputbare energie-

WMG 15 JAAR

15 januari 1988 bestond de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek 15 jaar. Reden tot feestvieren? Ja en nee. Nee, omdat bij de oprichting werd gezegd dat de WMG hoopte zo snel mogelijk opgeheven te kunnen worden, als de milieuproblemen opgelost zouden zijn. Dat bleek valse hoop, nu, bij de derde lustrumviering lijken er alleen maar meer problemen te zijn. En sommige daarvan zijn, in de omvang die ze nu hebben, nieuw, denk bijvoorbeeld aan de zure neerslag. Dat dat ook op lokaal, op Groesbeeks niveau, zo'n belangrijk iets zou worden, dat hebben de leden niet kunnen vrezen.

Já, omdat de WMG wel degelijk heeft bijgedragen aan de kennis over het lokale milieu - bijvoorbeeld door de jeugdcursussen - en aanzetten heeft gegeven voor oplossingen - bijvoorbeeld door het organiseren van de chemisch-afval-inzamelacties. Ja ook, omdat de WMG zeker de aandacht voor

de natuur dicht bij huis heeft gestimuleerd, door persoonlijke contacten met dorpsgenoten, door het geven van excursies en door het uitgeven van het Groesbeeks Milieujournaal.

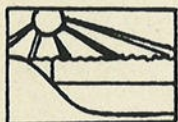

UIT MET DE PLEZIERJACHT

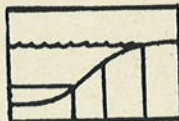
De natuur meer haar gang laten gaan. Daar komt in het kort de steeds meer terrein winnende opvatting op neer over het beheer van bos en natuurterrein in Nederland. Dat heeft consequenties. Voor de jacht bijvoorbeeld.

De Apeldoornse gemeenteraad nam dit jaar het besluit op haar uitgestrekte bosterreinen de jacht te verbieden, zodat er zich een meer natuurlijk dierenleven kan ontwikkelen. De recreatiejacht, zeg maar het doden voor de lol, is absoluut taboe verklaard. Als er om wat voor reden dan ook beesten afgeschoten moeten worden, zullen

ze tegemoet te treden heeft de Milieugroep het project "geïntegreerde landbouw" opgezet. Het voorziet in een verkennende studie naar milieuvriendelijker vormen van varkens- en de melkveehouderij. Men wil daarna twee bedrijven voor studie- en demonstratiedoel-einden starten. De verwezenlijking van dit initiatief is een belangrijke stap dichterbij gekomen nu de organisatoren van de vak- en gezinsbeurs "Hilbo 1987" te Mill in oktober 1987 besloten de Milieugroep Gemert voor dat plan met een prijs van f10.000,- te belonen. De Milieugroep heeft als motto: "de wereld heeft geen nooduitgang". (Natuur en Milieu 1987-11)

MILIEU

RONDOM

locale jagers ingeschakeld worden. Die jagers waren overigens niet blij met het nieuwe gemeentelijke beleid.

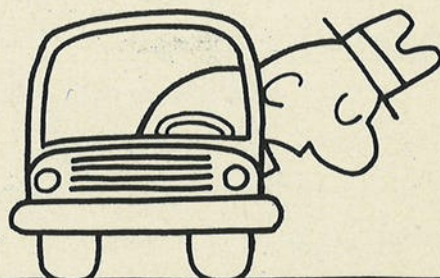
DE WERELD HEEFT GEEN NOODUITGANG

Ons land kent meer varkens dan menselijke bewoners. Hoe de eersten over hun ellendig lot denken is hen nooit gevraagd, maar de bezwaren van mensen tegen de bio-industriële varkenshouders klinken steeds luider. Zo ook in Oost-Brabant, waar de Milieugroep Gemert de afgelopen jaren moest constateren dat, ondanks wettelijke voorschriften, het aantal varkens nog steeds toeneemt. De gemeente Gemert produceert 600.000 ton mest per jaar en staat in de Nederlandse toptien van ammoniak-verzuurders op de derde plaats. Van de bijna 500 hectare bos in de gemeente is 20% (bijna) dood, de rest is door de verzuring danig aangetast.

Om het probleem op constructieve wij-

BLIJ DAT IK

UIT MAG STAPPEN

RISICO'S VAN HUISHOUDELIJKE PRODUKTEN EN HUN AFVAL

Aflevering 5: Het voorkomen van milieuvervuiling door huishoudelijke producten.

INLEIDING

De vorige keer hebben we gezien batterijen, afgewerkte olie, verven, verdunningsmiddelen, medicijnen, bestrijdingsmiddelen en fotochemicaliën, allemaal producten, die in de huishouding gebruikt worden een aanzienlijke bijdrage leveren tot de totale milieuverontreiniging. Dit keer gaan we kijken wat we hier zelf aan kunnen doen.

VOORKOM SCHADELIJK AFVAL.

Het beste middel om milieuvervuiling te voorkomen is door het ontstaan van chemisch afval te voorkomen. Het is bijvoorbeeld te gek dat kwikoxide en alkaline-batterijen nog overal te koop zijn. De regering zou de productie van dit soort zeer schadelijke batterijen moeten verbieden. Voor de nikkel-cadmium batterijen (accu's), die nog niet vervangbaar zijn, zou een statiegeldregeling een goede methode zijn om ze uit het milieu te weren. de respons van inzamelacties haalt het niet bij die van een statiegeldsysteem. Dat geldt niet alleen voor batterijen, maar ook voor andere stoffen en producten.

Een andere manier om het ontstaan van afval te vermijden is het boycotten van van milieuschadelijke producten. Bijvoorbeeld door zoveel mogelijk adaptors te gebruiken in plaats van batterijen. Als je toch batterijen nodig hebt, koop dan de minst schadelijke zoals de zink/bruinsteen en de (knoopcel) zink/lucht batterij. Kijk bij aankoop van horloges, rekenmachientjes en speelgoed op het apparaat niet met zonnecellen geleverd kan worden. Koop thermometers die werken met alcohol in plaats van kwik, en in veel gevallen is zeep een goed alternatief voor allerlei agressieve schoonmaakmiddelen.

ZEKER NIET WEGGOIEN.

Voor veel producten zijn nog geen alternatieven voorhanden. U ontkomt dan zelfs als milieuvriendelijk burger niet aan het gebruik van milieuschadelijke producten en daarmee het maken van milieuschadelijk afval. Als u dit soort schadelijk afval in de vuilnisemmer gooit, of door de gootsteen of toilet spoelt, komt het onherroepelijk in het milieu terecht.

Dus niet weggooien,

De gemeente heeft ervoor gezorgd, dat u als inwoner uw schadelijke stoffen op een voor het milieu verantwoorde en voor u eenvoudige wijze kunt kwijtraken. In Groesbeek is een depot ingericht voor schadelijke stoffen bij de werkplaats van Gemeentewerken aan de Industrieweg 9, waar u dagelijks tijdens de normale werkuren terecht kunt. Bovendien kunt u uw schadelijke stoffen afgeven op de gemeentelijke stortplaats. Maar u kunt uw schadelijke stoffen nog dichterbij uw huis kwijt. De actie 'gemeente gifvrij' heeft namelijk de steun van veel bedrijven, winkeliers e.d. Fotozaken, de apotheek, garages e.d. werken allemaal mee om de actie tot een succes te maken. U ook? Lever de schadelijke stoffen zoveel mogelijk in de originele verpakking in !!

Harry Mortiaux

ADRESSEN

Alle garagebedrijven in de gemeente Groesbeek
afgewerkte olie

Drogisterijen:

DA. Dorpsstraat 41,
De Vijzel, Dorpsstraat 26,
Van Doorn, Bredeweg 19:

batterijen, bestrijdingsmiddelen, accuzuur, oplosmiddelen, zoutzuur, logen, geneesmiddelen, restanten cosmetica, kwikthermometers.

Apotheek Russel-Gullikers, Dorpsstraat 21:
geneesmiddelen

Foto Verbeeten, Pannenstraat 22:
batterijen, fixeer, ontwikkelaar.

Juwelier Derks, Dorpsstraat 34:
batterijen

Boerenbond Groesbeek, Kloosterstraat 27:
bestrijdingsmiddelen, batterijen, verf- en verfproducten.

Pievered Pasklaarspecialist, Dorpsstraat 32,
Hagemans Schildermaterialen BV, Bredeweg 34:
verf- en verfproducten.

Electro-technisch bedrijf E. Nikkelen, Gooiseweg 1,
Rijwiël → en radiohandel Van Bergen, B. Ottenhofstraat 2,
Technisch Installatiebureau Van Dungen, Mooksebaan 4,
Van Woerkom, Molenweg 2:

batterijen

De Zuidmolen BV, Herwendaalseweg 1:
bestrijdingsmiddelen

Dierenartsenpraktijk Dr. D.B. Blaauwboer, Heumensebaan 23:
diergeneesmiddelen

Onder bovenstaand motto heeft de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek een nota uitgebracht waarin haar visie is weergegeven op verscheidene ontwikkelingen in het landelijk gebied van de gemeente Groesbeek en het beleid dat terzake wordt gevoerd. Met name in de richting van het Groesbeekse gemeentebestuur worden talrijke aanbevelingen gedaan in het belang van het behoud, het herstel en de ontwikkeling van natuur en landschap. De Werkgroep wil met de nota bereiken dat plannenmakers en besluitvormers zich meer bewust zullen zijn van de (nog) aanwezige waarden van het Groesbeekse buitengebied en hiervan blijk geven in hun plannen en beslissingen.

In het landelijk gebied van de gemeente Groesbeek zijn al geruime tijd ontwikkelingen gaande die van grote invloed zijn op natuur en landschap. De woningbouw aan het Nijerf, de uitbreiding van de intensieve veehouderij en de komst van de golfbaan zijn slechts enkele voorbeelden. Minder in het oog springend maar wel met duidelijke gevolgen voor de natuur is het sluipende proces, waarmee houtwallen, poelen en slootjes verdwijnen en zandwegen worden verhard. Neem bijvoorbeeld de aanleg van de Nieuwe Drulseweg en de uitbreiding van het industrieterrein aan de Mies: bij de werkzaamheden zullen vele sloten verloren gaan, die alleen door actief ingrijpen van de Werkgroep gecompenseerd zullen worden door in de nabijheid nieuwe poelen te graven. In zo'n geval blijkt dat de bereidheid om mee te werken aan natuurbehoud aanwezig is, ook bij de gemeente, maar men is zich vaak niet bewust welke schade de plannen teweeg kunnen brengen. Er staan nog veel meer zaken op stapel: de ruilverkaveling, mogelijk een kuuroord, tal van activiteiten om in het kader van het gemeentelijk Toeristisch Ontwikkelingsplan de recreatie en het toerisme te stimuleren etc.

De Werkgroep vraagt het gemeentebestuur met klem op zeer korte termijn een visie op het buitengebied als geheel vast te stellen. Het bestaande bestemmingsplan buitengebied is sterk verouderd en uitgehold door allerlei kleine wijzigingsplannen, zogenaamde postzegelplannetjes. Volgens de wet had het Groesbeekse gemeentebestuur al in 1984 een nieuw bestemmingsplan moeten hebben. Door een visie vast te stellen kan de gemeente beter inspelen op mogelijke toekomstige ontwikkelingen. Ze zal de basis vormen voor het te herzien bestemmingsplan en als kader moeten dienen voor ruilverkavelings- en recreatieve plannen.

Op de volgende pagina's is de samenvatting van de nota afgedrukt. Wie interesse heeft kan de nota inzien of bestellen bij Fred Boerwinkel (08891-74927) of Paul Thissen (080-240359).

VISIE OP HET LANDELIJK GEBIED VAN DE GEMEENTE GROESBEEK

WERKGROEP MILIEUBEHEER GROESBEEK

november 1987

SAMENVATTING

In deze nota geeft de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek (WMG) haar visie weer op ontwikkelingen in het landelijk gebied van de gemeente Groesbeek en het beleid dat door de betrokken overheden terzake wordt gevoerd. Met name in de richting van het Groesbeekse gemeentebestuur worden talrijke aanbevelingen gedaan in het belang van het behoud, het herstel en de ontwikkeling van natuur en landschap. Daarbij is overigens rekening gehouden met sociaal-economische aspecten die veel ontwikkelingen in het landelijk gebied bepalen en de Groesbeekse gemeenschap als geheel raken. De WMG ziet met andere woorden een duidelijke relatie tussen natuur en landschap enerzijds en de woon-, werk- en leef-situatie van de Groesbeekse bevolking anderzijds. Met deze zienswijze als uitgangspunt is gekozen voor een beknopte beschrijving van de ontwikkelingen en het beleid ten aanzien van het landelijk gebied van de gemeente (Hoofdstuk II) en de visie van de WMG hierop (Hoofdstuk III) aan de hand van de volgende, voor het buitengebied relevante beleidssectoren:

1. Dorpsuitbreiding;
2. Intensieve veehouderij;
3. Natuurbehoud en -ontwikkeling;
4. Landschap;
5. Recreatie en toerisme.

1. Dorpsuitbreiding

De relatief hoge woningnood in Groesbeek is de laatste jaren aan het teruglopen. Dit geldt niet voor de kwalitatieve woningnood; aan betaalbare woningen is nog veel behoefte, met name bij Groesbeekse jongeren. Met de Woonruimte-verordening voert de gemeente een beleid met betrekking tot de verdeling van de beschikbare woonruimte, in principe van alleen de huurwoningen.

De WMG ziet uitgaande van de huidige behoefte geen noodzaak tot het opstellen van nieuwe uitbreidingsplannen, maar meer perspectieven in concentratie van de bebouwing in de bestaande kernen. De gemeente wordt uitgenodigd een structuurvisie op dit punt op te stellen.

2. Intensieve veehouderij

De intensieve veehouderij brengt veel milieuproblemen met zich mee, ook in Groesbeek. Er wordt in de regel te veel mest uitgereden, met name op maispercelen. Behalve van aantasting van bodem en grondwater is er sprake van erosie in hellingzones. De gemeente kan schadelijke milieu-effecten voorkomen dan wel beperken met het instrumentarium van de Hinderwet en het bestemmingsplan buitengebied.

De controle op intensieve veehouderij-bedrijven dient te worden versterkt. De WMG wil dat in het bestemmingsplan zones van 500 meter rondom gevoelige gebieden (de Bruuk) worden vastgesteld waar uitbreiding van deze bedrijven verboden is. Sanering van verouderde bedrijven in deze zones moet financieel mogelijk worden gemaakt. Nieuwvestiging zal, mede ingevolge het Streekplan

überhaupt niet meer mogen worden toegestaan. Voorts is meer aandacht voor landschappelijke inpassing gewenst en zou het verhard en verbreden van de toerwegen met meer terughoudendheid moeten geschieden.

3. Natuurbehoud en -ontwikkeling

Bepaalde ontwikkelingen vormen een bedreiging voor de levende natuur in Groesbeek. Veel soorten planten en dieren zijn de afgelopen decennia uitgestorven dan wel sterk teruggedrongen. Het bestemmingsplan buitengebied en de ruilverkaveling bieden een geschikt instrumentarium voor natuurbehoud.

Ten eerste kunnen kwetsbare gebieden en hun rand- en overgangszones worden toegewezen aan natuurbeschermingsinstanties en de overheid, bijvoorbeeld in ruilverkavelingsverband. Ook kan aangepast beheer door toepassing van de Relatienota in deze gebieden soelaas bieden. De WMG wil dat een nieuw bestemmingsplan buitengebied en een landschapsbeleidsplan de basis gaan vormen op grond waarvan de gemeente haar beleid inzake natuurbehoud en -ontwikkeling gestalte gaat geven. Deze plannen dienen vooraf aan de uitvoering van de ruilverkaveling te worden vastgesteld. Extra aandacht is volgens de WMG nodig op het punt van de realisering van voorzieningen ten behoeve van de paddentrek en nieuwe poelen.

4. Landschap

De na-oorlogse ontwikkelingen leidden ook in Groesbeek tot nivellering van het landschap. Veel kleine bosjes, alleenstaande bomen, heggen en poelen verdwijnen. Het Rijksbeleid is gericht op behoud en herstel van het Groesbeekse landschap door aanwijzing van het gebied als grote landschappelijke eenheid en nationaal landschap. Het streekplan benadrukt de noodzaak om de openheid en het (micro)relief te behouden.

De WMG staat versterking van de structuur van het Groesbeekse landschap voor, door het aanbrengen van begeleidende beplantingen langs wegen en waterlopen, het ontwikkelen van overgangssituaties en het herstellen van een aantal houtwallen. Poelen en plasjes moeten worden aangelegd. Bepaalde zandwegen en/of karakteristieke perceelsvormen moeten worden behouden. De ruilverkaveling biedt hiertoe een geschikt instrumentarium.

5. Recreatie

De recreatie krijgt de laatste jaren in Groesbeek nieuwe impulsen, waarvoor verschillende aanpassingen van het bestemmingsplan buitengebied nodig zijn. Een gemeentelijk TROP en een geografisch deelplan van het Recreatieschap zullen deze ontwikkelingen richting geven.

De WMG vindt dat er dringend behoefte is aan een nieuw bestemmingsplan buitengebied waarin mogelijke toeristisch-recreatieve ontwikkelingen worden afgewogen tegen andere belangen. Recreatieve voorzieningen zoals een bungalowpark dienen in het buitengebied te worden geweerd. Wel zal uitbreiding van fiets- en wandelpaden en het stimuleren van natuurrecreatie (mini-campings in het lage deel van Groesbeek) worden toegejuicht.

Samenvattend kan worden gesteld dat de gemeente in alle beleidssectoren kan bijdragen aan behoud, herstel en ontwikkeling van natuur en landschap. De WMG vraagt het gemeentebestuur met klem in deze een actief beleid te voeren door op zeer korte termijn een visie op het buitengebied vast te stellen. Deze visie kan dienen als kader waarbinnen ruilverkaveling en recreatieve ontwikkelingen zich mogen bewegen. Tevens kan ze de basis vormen voor een binnenkort te herzien bestemmingsplan buitengebied.

